

Exorde (vv. 1-9)

Te quoque, magna Pales, et te memorande canemus
pastor ab Amphryso, uos, siluae amnesque Lycaei.
Cetera, quae uacuas tenuissent carmine mentes,
omnia iam uulgata: quis aut Eurysthea durum
aut inlaudati nescit Busiridis aras? 5
Cui non dictus Hylas puer et Latonia Delos
Hippodameque umeroque Pelops insignis eburno,
acer equis? Temptanda uia est, qua me quoque possim
tollere humo uictorque uirum uolitare per ora.

Le temps des amours pour la génisse (vv. 60-71)

Aetas Lucinam iustosque pati hymenaeos 60
desinit ante decem, post quattuor incipit annos ;
cetera nec feturae habilis nec fortis aratris.
Interea, superat gregibus dum laeta iuuentas,
solue mares ; mitte in Venerem pecuaria primus,
atque aliam ex alia generando suffice prolem. 65
Optima quaeque dies miseris mortalibus aevi
prima fugit ; subeunt morbi tristisque senectus
et labor, et durae rapit inclementia mortis.
Semper erunt quarum mutari corpora malis :
semper enim refice ac, ne post amissa requiras, 70
ante ueni et subolem armento sortire quotannis.

Le poulain de bonne race (vv. 72-94)

Nec non et pecori est idem dilectus equino :
tu modo, quos in spem statuas summittere gentis,
praecipuum iam inde a teneris impende laborem.
Continuo pecoris generosi pullus in aruis 75
altius ingreditur et mollia crura reponit ;
primus et ire uiam et fluuios temptare minacis
audet et ignoto sese committere ponti,
nec uanos horret strepitus. Illi ardua ceruix
argutumque caput, breuis aluus obesaque terga, 80
luxuriatque toris animosum pectus. Honesti
spadices glaucique, color deterrimus albis
et giluo. Tum, si qua sonum procul arma dedere,
stare loco nescit, micat auribus et tremit artus,
collectumque premens uoluit sub naribus ignem. 85
Densa iuba, et dextro iactata recumbit in armo ;
at duplex agitur per lumbos spina, cauatque
tellurem et solido grauiter sonat ungula cornu.
Talis Amyclaei domitus Pollucis habenis
Cyllarus et, quorum Grai meminere poetae, 90
Martis equi biiuges et magni currus Achilli.
Talis et ipse iubam ceruice effundit equina
coniugis aduentu pernix Saturnus, et altum
Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto.

L'amour de la gloire chez l'étalon (vv. 95-112)

Hunc quoque, ubi aut morbo grauis aut iam segnior annis 95
deficit, abde domo, nec turpi ignosce senectae.
Frigidus in Venerem senior, frustra que laborem
ingratum trahit, et, si quando ad proelia uentum est,
ut quondam in stipulis magnus sine uiribus ignis,
incassum furit. Ergo animos aeuumque notabis 100

praecipue : hinc alias artis prolemque parentum
 et quis cuique dolor uicto, quae gloria palmae.
 Nonne uides, cum praecipiti certamine campum
 corripuere, ruuntque effusi carcere currus,
 cum spes adrectae iuuenum, exsultantiaque haurit 105
 corda pauor pulsans? Illi instant uerbere torto
 et proni dant lora, uolat ui feruidus axis ;
 iamque humiles iamque elati sublime uidentur
 aera per uacuum ferri atque adsurgere in auras.
 Nec mora nec requies ; at fuluae nimbus harenae 110
 tollitur, umescunt spumis flatuque sequentum :
 tantus amor laudum, tantae est uictoria curae.

Un nuisible à combattre : le taon (vv. 138-156)

Rursus cura patrum cadere et succedere matrum
 incipit. Exactis grauidae cum mensibus errant,
 non illas grauibus quisquam iuga ducere plaustris, 140
 non saltu superare uiam sit passus et acri
 carpere prata fuga fluuiosque innare rapacis.
 Saltibus in uacuis pascunt et plena secundum
 flumina, muscus ubi et uiridissima gramine ripa,
 speluncaeque tegant et saxea procubet umbra. 145
 Est lucos Silari circa ilicibusque uirentem
 plurimus Alburnum uolitans, cui nomen asilo
 Romanum est, oestrum Grai uertere uocantes,
 asper, acerba sonans, quo tota exterrita siluis
 diffugiunt armenta; furi mugitibus aether 150
 concussus siluaeque et sicci ripa Tanagri.
 Hoc quondam monstro horribilis exercuit iras
 Inachiae Iuno pestem meditata iuuencae.
 Hunc quoque (nam mediis feruoribus acrior instat)
 arcebis grauido pecori, armentaque pasces 155
 sole recens orto aut noctem ducentibus astris.

Le dressage des chevaux de guerre et de course (vv. 180-208)

Sin ad bella magis studium turmasque ferocis,
aut Alphea rotis praelabi flumina Pisae 180
et Iouis in luco currus agitare uolantis,
primus equi labor est animos atque arma uidere
bellantum lituosque pati, tractuque gementem
ferre rotam et stabulo frenos audire sonantis;
tum magis atque magis blandis gaudere magistri 185
laudibus et plausae sonitum ceruicis amare.
atque haec iam primo depulsus ab ubere matris
audeat, inque uicem det mollibus ora capistris
inualidus etiamque tremens, etiam inscius aeui.
at tribus exactis ubi quarta accesserit aestas, 190
carpere mox gyrum incipiat gradibusque sonare
compositis, sinuetque alterna uolumina crurum,
sitque laboranti similis; tum cursibus auras
tum uocet, ac per aperta uolans ceu liber habenis
aequora uix summa uestigia ponat harena: 195
qualis Hyperboreis Aquilo cum densus ab oris
incubuit, Scythiaeque hiemes atque arida differt
nubila; tum segetes altae campique natantes
lenibus horrescunt flabris, summaeque sonorem
dant siluae, longique urgent ad litora fluctus; 200
ille uolat simul arua fuga simul aequora uerrens.
hinc uel ad Elei metas et maxima campi
sudabit spatia et spumas aget ore cruentas,
Belgica uel molli melius feret esseda collo.
tum demum crassa magnum farragine corpus 205
crescere iam domitis sinito; namque ante domandum
ingentis tollent animos, prensique negabunt
uerbera lenta pati et duris parere lupatis.

Ravages de l'amour chez les mâles (vv. 219-241)

Sed non ulla magis uiris industria firmat
quam Venerem et caeci stimulos auertere amoris, 210
siue boum siue est cui gratior usus equorum.
Atque ideo tauros procul atque in sola relegant
pascua post montem oppositum et trans flumina lata,
aut intus clausos satura ad praesepia seruant.
Carpit enim uiris paulatim uritque uidendo 215
femina, nec nemorum patitur meminisse nec herbae
dulcibus illa quidem inlecebris, et saepe superbos
cornibus inter se subigit decernere amantis.
Pascitur in magna Sila formosa iuuenca :
illi alternantes multa ui proelia miscent 220
uulneribus crebris; lauit ater corpora sanguis,
uersaque in obnixos urgentur cornua uasto
cum gemitu ; reboant siluaeque et longus Olympus.
nec mos bellantis una stabulare, sed alter
uictus abit longaeque ignotis exsulat oris, 225
multa gemens ignominiam plagasque superbi
uictoris, tum quos amisit inultus amores,
et stabula aspectans regnis excessit auitis.
Ergo omni cura uiris exercet et inter
dura iacet pernox instrato saxa cubili 230
frondibus hirsutis et carice pastus acuta,
et temptat sese atque irasci in cornua discit
arboris obnixus trunco, uentosque laccessit
ictibus, et sparsa ad pugnam proludit harena.
Post ubi collectum robur uiresque reffectae, 235
signa mouet praecepsque oblitum fertur in hostem :
fluctus uti medio coepit cum albescere ponto,
longius ex altoque sinum trahit, utque uolutus
ad terras immane sonat per saxa neque ipso
monte minor procumbit, at ima exaestuat unda 240
uerticibus nigramque alte subiectat harenam.

Ravages chez les juments (vv. 266-285)

Scilicet ante omnis furor est insignis equarum ;
et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra absumpsere quadrigae.
Illas ducit amor trans Gargara transque sonantem
Ascanium ; superant montis et flumina tranant. 270
Continuoque audis ubi subdita flamma medullis
(uere magis, quia uere calor redit ossibus), illae
ore omnes uersae in Zephyrum stant rupibus altis,
exceptantque leuis auras, et saepe sine ullis
coniugiis uento grauidae (mirabile dictu) 275
saxa per et scopulos et depressas conuallis
diffugiunt, non, Eure, tuos neque solis ad ortus,
in Borean Caurumque, aut unde nigerrimus Auster
nascitur et pluuio contristat frigore caelum.
Hic demum, hippomanes uero quod nomine dicunt 280
pastores, lentum destillat ab inguine uirus,
hippomanes, quod saepe malae legere nouercae
miscueruntque herbas et non innoxia uerba.
Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus,
singula dum capti circumuectamur amore. 285

Transition vers le petit bétail (vv. 286-294)

Hoc satis armentis: superat pars altera curae,
lanigeros agitare greges hirtasque capellas ;
hic labor, hinc laudem fortes sperate coloni.
Nec sum animi dubius uerbis ea uincere magnum
quam sit et angustis hunc addere rebus honorem ; 290
sed me Parnasi deserta per ardua dulcis
raptat amor ; iuuat ire iugis, qua nulla priorum
Castaliam molli deuertitur orbita cliuo.
Nunc, ueneranda Pales, magno nunc ore sonandum.

Le pacage en pleine nature pendant l'été (vv. 322-338)

At uero Zephyris cum laeta uocantibus aestas
in saltus utrumque gregem atque in pascua mittet,
Luciferi primo cum sidere frigida rura
carpamus, dum mane nouum, dum gramina canent, 325
et ros in tenera pecori gratissimus herba.
Inde ubi quarta sitim caeli collegerit hora
et cantu querulae rumpent arbusta cicadae,
ad puteos aut alta greges ad stagna iubebo
currentem ilignis potare canalibus undam ; 330
aestibus at mediis umbrosam exquirere uallem,
sicubi magna Iouis antiquo robore quercus
ingentis tendat ramos, aut sicubi nigrum
ilicibus crebris sacra nemus accubet umbra ;
tum tenuis dare rursus aquas et pascere rursus 335
solis ad occasum, cum frigidus aera Vesper
temperat, et saltus reficit iam roscida luna,
litoraue alcyonen resonant, acalanthida dumi.

Dans les grands froids du Nord (vv. 349-383)

At non qua Scythiae gentes Maeotiaque unda,
turbidus et torquens flauentis Hister harenas, 350
quaque redit medium Rhodope porrecta sub axem.
Illic clausa tenent stabulis armenta, neque ullae
aut herbae campo apparent aut arbore frondes ;
sed iacet aggeribus niueis informis et alto
terra gelu late septemque adsurgit in ulnas. 355
Semper hiems, semper spirantes frigora Cauri ;
tum Sol pallentis haud umquam discutit umbras,
nec cum inuectus equis altum petit aethera, nec cum
praecipitem Oceani rubro lauit aequore currum.
Concrescunt subitae currenti in flumine crustae, 360
undaque iam tergo ferratos sustinet orbis,
puppibus illa prius, patulis nunc hospita plaustris ;

aeraque dissiliunt uulgo, uestesque rigescunt
 indutae, caeduntque securibus umida uina,
 et totae solidam in glaciem uertere lacunae, 365
 stiriaque impexis induruit horrida barbis.
 interea toto non setius aere ningit :
 intereunt pecudes, stant circumfusa pruinis
 corpora magna boum, confertoque agmine cerui
 torpent mole noua et summis uix cornibus exstant. 370
 Hos non immissis canibus, non cassibus ullis
 puniceaeue agitant pauidos formidine pennae,
 sed frustra oppositum trudentis pectore montem
 comminus obtruncant ferro grauiterque rudentis
 caedunt et magno laeti clamore reportant. 375
 Ipsi in defossis specubus secreta sub alta
 otia agunt terra, congestaque robora totasque
 aduoluere focis ulmos ignique dedere.
 Hic noctem ludo ducunt, et pocula laeti
 fermento atque acidis imitantur uitea sorbis. 380
 Talis Hyperboreo Septem subiecta trioni
 gens effrena uirum Riphaeo tunditur Euro
 et pecudum fuluis uelatur corpora saetis.

Guerre aux nuisibles : les serpents (vv. 416-440)

Saepe sub immotis praesepibus aut mala tactu
 uipera delituit caelumque exterrita fugit,
 aut tecto adsuetus coluber succedere et umbrae
 (pestis acerba boum) pecorique aspergere uirus
 fouit humum. cape saxa manu, cape robora, pastor, 420
 tollentemque minas et sibila colla tumentem
 deice. Iamque fuga timidum caput abdidit alte,
 cum medii nexus extremaeque agmina caudae
 soluuntur, tardosque trahit sinus ultimus orbis.
 Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis 425
 squamea conuoluens sublato pectore terga
 atque notis longam maculosus grandibus aluum,

qui, dum amnes ulli rumpuntur fontibus et dum
uere madent udo terrae ac pluuiialibus Austris,
stagna colit ripisque habitans hic piscibus atram 430
improbis ingluuiem ranisque loquacibus explet ;
postquam exusta palus terraeque ardore dehiscunt,
exsilit in siccum, et flammantia lumina torquens
saeuit agris asperque siti atque exterritus aestu.
Ne mihi tum mollis sub diuo carpere somnos 435
neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbas,
cum positis nouus exuuiis nitidusque iuuenta
uoluitur, aut catulos tectis aut oua relinquens,
arduus ad solem et linguis micat ore trisulcis.

Les Balkans de l'ouest dépeuplés par l'épizootie (vv. 478-536)

Hic quondam morbo caeli miseranda coorta est
tempestas totoque autumnus incanduit aestu
et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum, 480
corruptisque lacus, infecit pabula tabo.
Nec uia mortis erat simplex; sed ubi ignea uenis
omnibus acta sitis miseros adduxerat artus,
rursus abundabat fluidus liquor omniaque in se
ossa minutatim morbo conlapsa trahebat. 485
Saepe in honore deum medio stans hostia ad aram,
lanea dum niuea circumdatur infula uitta,
inter cunctantis cecidit moribunda ministros ;
aut si quam ferro mactauerat ante sacerdos,
inde neque impositis ardent altaria fibris, 490
nec responsa potest consultus reddere uates,
ac uix suppositi tinguntur sanguine cultri
summaque ieiuna sanie infusatur harena.
hinc laetis uituli uulgo moriuntur in herbis
et dulcis animas plena ad praesepia reddunt ; 495
hinc canibus blandis rabies uenit, et quatit aegros
tussis anhela sues ac faucibus angit obesis.

Labitur infelix studiorum atque immemor herbae
 uictor equus fontisque auertitur et pede terram
 crebra ferit; demissae aures, incertus ibidem 500
 sudor et ille quidem morituris frigidus ; aret
 pellis et ad tactum tractanti dura resistit.
 haec ante exitium primis dant signa diebus :
 sin in processu coepit crudescere morbus,
 tum uero ardentes oculi atque attractus ab alto 505
 spiritus, interdum gemitu grauis, imaque longo
 ilia singultu tendunt, it naribus ater
 sanguis, et obsessas fauces premit aspera lingua.
 Profuit inserto latices infundere cornu
 Lenaeos; ea uisa salus morientibus una. 510
 Mox erat hoc ipsum exitio, furiisque refecti
 ardebant, ipsique suos iam morte sub aegra
 (di meliora piis, erroremque hostibus illum !)
 discissos nudis laniabant dentibus artus.
 Ecce autem duro fumans sub uomere taurus 515
 concidit et mixtum spumis uomit ore cruorem
 extremosque ciet gemitus. it tristis arator
 maerentem abiungens fraterna morte iuuencum,
 atque opere in medio defixa reliquit aratra.
 Non umbrae altorum nemorum, non mollia possunt 520
 prata mouere animum, non qui per saxa uolutus
 purior electro campum petit amnis ; at ima
 soluuntur latera, atque oculos stupor urget inertis
 ad terramque fluit deuexo pondere ceruix.
 Quid labor aut benefacta iuuant? quid uomere terras 525
 inuertisse grauis? atqui non Massica Bacchi
 munera, non illis epulae nocuere repostae :
 frondibus et uictu pascuntur simplicis herbae,
 pocula sunt fontes liquidi atque exercita cursu
 flumina, nec somnos abrumpit cura salubris. 530
 Tempore non alio dicunt regionibus illis
 quaesitas ad sacra boues Iunonis et uris
 imparibus ductos alta ad donaria currus.
 Ergo aegre rastris terram rimantur, et ipsis

unguibus infodiunt fruges, montisque per altos
contenta ceruice trahunt stridentia plaustra.

535

Impuissance de la médecine (v. 548-566)

Praeterea iam nec mutari pabula refert,
quaesitaeque nocent artes; cessere magistri,
Phillyrides Chiron Amythaoniusque Melampus.

550

Saeuit et in lucem Stygiis emissa tenebris
pallida Tisiphone Morbos agit ante Metumque,
inque dies auidum surgens caput altius effert.

Balatu pecorum et crebris mugitibus amnes
arentesque sonant ripae collesque supini.

555

Iamque cateruatim dat stragem atque aggerat ipsis
in stabulis turpi dilapsa cadauera tabo,
donec humo tegere ac foueis abscondere discut.

Nam neque erat coriis usus, nec uiscera quisquam
aut undis abolere potest aut uincere flamma ;

560

ne tondere quidem morbo inluuieque peresa
uelleram nec telas possunt attingere putris ;
uerum etiam inuisos si quis temptarat amictus,
ardentes papulae atque immundus olentia sudor
membra sequebatur, nec longo deinde moranti
tempore contactos artus sacer ignis edebat.

565